

Zsidó Ferenc

MONOLÓGOK PÁRBESZÉDE

Míg Borsodi L. László korábbi prózaverskötetei¹ esetében volt tétje annak a dilemmának, hogy versbe szedett epikummal, vagy prózában megformált lírával van-e dolgunk, új könyve² egyértelműen a líraiság felé billen el, így műfaji meghatározásként a prózaköltemények kifejezés lehetne a legtalálóbbról. Polifon, többszólamú kötet ez, mely nézőpontok, szövegtípusok, hangszerelések, intertextualitások és szerepjátékok sokaságával lepi meg az olvasót, de még inkább transzcendentálisba hajló mélységével, forma és tartalom olyan egységét valósítva meg, mely révén egyértelműen kiemelkedik a 2021-es év költői terméséből, ha nem az egyik legjelentősebbje.

Az *Estére megöregszel* egyik olvasata szerint – hogy a fából vaskarikáknál maradjunk – lírai memoár: apakötet. Hisz abban az apa konkrét módon is megjelenik – úgy, mint a konkrét szerző, Borsodi L. László édesapja: Borsodi László (Ladislau), aki úgy lett biológia szakos tanár, hogy sokáig szerzetes papnak készült. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy az örök apát, az apaság lényegét, illetve az apa-fiúi összetartozás misztériumát kívánja megragadni a mű.

A kötetet gyakori nézőpontváltások jellemzik: többnyire a lírai én (a fiú) szemszögéből ismerjük meg az apát, kettejük különleges-bensőséges kapcsolatát, de gyakorta az apa nézőpontja érvényesül (apa-monológok!), de a leánytestvér apa-képe is megjelenik, sőt olyan szöveg is van,

1 *Feljegyzések a földről* (2012), *Parton* (2013), *Utolér, szembejön* (2016), *Szétszórt némaság* (2018)

2 Borsodi L. László: *Estére megöregszel*. Kolozsvár, 2021, Erdélyi Híradó Kiadó.

amelyben az apa révén a nagyszülők idéződnek meg. Apa és fia nézőpontja pedig mindinkább összeolvad – ilyen értelemben talán szerepjátékról is beszélhetünk, de a szerepjátékon túl a de facto összeforrottságot is jelzi.

Az *Estére megöregszel* tehát konceptkötet, a szerző korábbi kötete, a *Szétszórt némaság* folytatása. A bevezetőben (*Introitus*) így szkicceli fel a koncepciót, a témát: „beköltözöm édesapámmal egy másik házba, amelynek udvara van, amelyhez utcák vezetnek, és ahonnan ösvények ágaznak, hegyre fel, le a folyóhoz. Körülötte egy város terjeng, egy ország, a magas ég. És lehet, néha Isten.” (7. o.)

A kötet első darabjaiban még jelen van a leíró és elbeszélő jelleg, felvillannak a családtörténet mozaikjai, az apa életútjának egyes mozzanatait, fordulópontjai, de ahogy haladunk előre a kötetben, a külső történések mindinkább átfordulnak belső történésekbe, konkrétból metaforikusba.

A nyitó tétel a lírai én (a fiú) monológja, melyben tömör, sommás összefoglalót kapunk az édesapa életútjáról a főbb cezúrák mentén, melynek végén bevibrál a halálra készülés feszültsége, plasztikus képekben: „Édesapám kihalt utca, üres udvar, csendes ház. Édesapám a hiány szobra.” (*Meddig*, 10. o.)

A következő alkotás (*Névjegy*) már az édesapa monológja, vagyis kezd kibontakozni az a többsíkú szerepjáték, amelyre följebb utaltam: a fiú az édesapja bőrébe bújva szólal meg (érdekes, hogy az apát ekképp megszólaltatva egyre inkább apává válik ő maga is a kötet során!). Ezek az apa-monológok sorra ráfelelnek a fiú-monológokra (vagy fordítva): árnyalják, kiegészítik egymást és végső soron párbeszédbe kapcsolódnak. A párbeszédes jelleget az is erősíti, hogy a fiú-monológokban gyakoriak a megszólító szerkezetek. Például az *Isten balján* című szöveg úgy megszólító, hogy egyben vallomás: a (kettős) halálfélelelemről, mely egy látomásban fogalmazódik meg: „Attól félek, egy reggel nem mozdulsz, hiába szólítlak (...), mert testeddel magamra hagysz, és rettegek és ordítok nagyon, míg a csended vérem felissza, s elengedve Isten balját végleg, a padlóra melléd zuhanok.” (15. o.)

Ez az ellenpontozás, hogy apa és fia monológja egymás echóiként jelentkezik, többször is előfordul a kötetben: például az apa perlekedik Istennel a nála tizenhat évvel fiatalabb felesége korai halála miatt, a párversben a fiú reflektál édesanyja halálára, illetve arra, hogy apja

ezt követően emlékeiben, az együtt töltött „harminckilenc évben barangol. Letölti, mi hátravan még.” (Gyász, 19. o.)

A kötet hét ciklusa, amint a felvezetőben is jeleztem, változatos szövegtípusok és megszólalási formák révén fest árnyalt képet az apáról, az apa és fia közti kapcsolatról, továbbelő apamodellről, a családi kötelekek elszakíthatatlanságáról, s mindezek iránytűjéről, Istenről.

A *Medalion* című ciklus néhány gyermekkori apa-élményt villant fel, olyan emlékeket, melyek meghatározóak az összetartozás, a lírai én emberré válása szempontjából. Ezek közül a legmegkapóbb a *Darnyi* című, mely az intertextualitás funkcionális működtetéséből is ízelít ad: az 1988-as szöuli olimpia kommentátorának vendégszövege összeépül az apa és fia eufórikus élményének leírásával, amint együtt szurkolnak, együtt örülnek annak, hogy Darnyi Tamás olimpiai bajnok lett a 200 vegyes döntőjében, megmutatva, hogy egy ilyen egzaltált pillanat egyszerre erősítheti az összetartozást és az identitást.

Az *Arabeszk* című ciklus a szerző gyermekkori (valós vagy fiktív?) naplójának néhány apára vonatkozó részletét dolgozza fel. A tisztelet, a bensőségesség újabb dimenziói jelennek meg, apakép és Istenkép egymás visszfényébe kerül: „Úgy tesz, mint ki nem figyel rám. De tudom: számontart, bizik bennem. Mint az Isten.” (*Jelenlét*, 45. o.)

A *Magister et discipuli* című ciklus fókuszában a tanár-apa áll, a pedagógusi pálya főbb summáit egykori diákjai (újabb szerepjáték!) foglalják össze; újabb nézőpontok bukkannak fel, lényeglátó jellemzéseket nyújtva (pl. „Antal mondja”, „Bokor mondja”, stb.), a következő pedig egy vallomás: „Milyen jó, hogy (...) negyven éve más mércével is mér, édesapám!” (*A mérce*, 56. o.)

A *Talált füzetlapok* című ciklus ismét újabb perspektívából mutatja meg az apát, így lesz egyre árnyaltabb a jellemrajz: ezúttal az apa feljegyzései kerülnek terítékre. Ezek többnyire állatmeseszerűek, pontosabban olyan allegóriák, melyekben – biológushoz méltón, mégis szépírói érzékkel – állatokat és növényeket vonultat fel parabolisztikus kistörténetekben, áthallásos ábrázolásokban. A ciklus stílszerűen *A biológus imájával* végződik. A következő rész (*Mázsás lakat, hulló vakolat*) – továbbra is főként az apa nézőpontjából – már nem csak parabolikusan, hanem explicit módon is felmutatja a kommunista Románia működését, a szekuritáté általi megfélemlítést, a vallásellenességet, az ezzel dacoló hinni akarást. A *Mind megmondták* című darab párbeszéd

az apa irodalmi hagyományával, megidéz erdélyi szerzőket, úgy fejezi ki az 1980-as évek kisebbségi aggodalmait és azok ellentétéként a megmaradás reménységét.

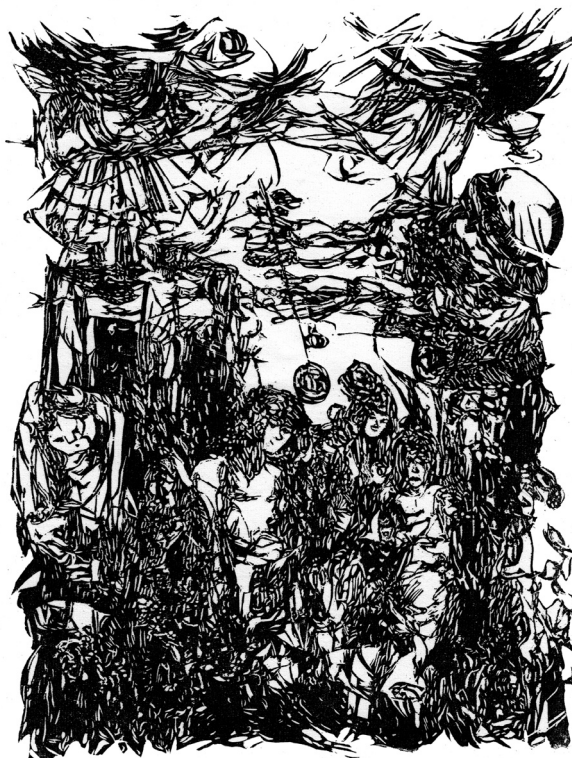
A záró ciklus, az *Estére megöregszel* a nyitó rész párja, így foglalja keretbe a kötetet. Az apa múltba fordulását, az elmúlt idő faggatását, az útra való felkészülést láthatjuk itt. A címadó darab a test romlását, a kérlelhetetlen elmúlást összegzi: „Az eltelt napra gondolsz, napjaidra. Estére mindig öregebb vagy.” (*Estére megöregszel*, 105. o.) Újabb apa-monológok sorjáznak, melyek belső feszültségét a hosszú, burjánzó mondatok érzékeltetik (két alkotás alcíme is az, hogy: „egymondatos”). Aztán *Tavaszi nehézségek* címmel a fiú lakonikus feljegyzései következnek az apa betegségéről, a halál kézzelfogható közelségbe kerül. E ciklus legdrámaibb apa-monológja a *Haza* című, ez még az élni akarás feszültségével indít („Még adj haladékot”), de eljut a belenyugvásig: „Haza akarok menni – haza –”. Az utolsó szövegek már ezt a nyugalmat sugározzák, melybe már-már reményteli, sőt: örömteli várakozás vegyül. A földi valóságtól mindinkább eltávolodik, és egyre közelebb kerül Isten, így az elmúlás gondolata már inkább csak a fiúnak fáj. Korábban említettem, hogy apa és fia szinte behelyettesíthetők, nos, ez a *Milyen vagy* című szövegben válik legnyilvánvalóbbá, a szerepjáték itt teljeseedik ki: ebben jószerével nem derül ki, ki beszél, csak a korábbi szövegek logikája sejteti, hogy az apa, de akár a fiú is lehetne. Bensőséges Isten-vallomás ez, a kép egyszerre plasztikus és éteri, transzcendentális és nagyon is emberi: „Ma már tudom: nem vagy sehol és vagy mindenütt. Te vagy a csend, te vagy az észrevétlen lüktetés, s tán te vagy, ki majd egyszer magadhoz békítesz, magadba fogadsz.” (119. o.)

A kötetben kétirányú időbeli mozgás figyelhető meg: a jelenből a múltba (emlékek, stb.), illetve a jelenből a parttalan jelenbe, a jövőbe: az ebbe a kategóriába sorolható írások a halálra való készülés stációinak is nevezhetők. A belső feszültséget az adja, hogy a fiú jobban fél a közeledő haláltól, szinte retteg tőle, ezért olykor eufemizálja, az apa számára viszont hovatovább végső megérkezés-ként artikulálódik.

Sokatmondó, hogy a kötetzáró vers az apa hangján szól (nem a fiúén, tehát nem ő összegez, hanem az apa), itt fogalmazódik meg legtisztábban a halál értelme: Istennel való találkozás lehetősége. Földi valónkat

elhagyva Seholországba készülünk, ott vár ránk a Házigazda, ki az alfa és ómega, kezdet és vég: „Csak egyvalaki jár fenn, arca, tekintete jószágos, mint egy öregemberé, szelíd, mint egy kisgyermeké, de nem szól. Némán körbemegy, mértékkel tölt, újra tölt. Azt mondják, ő a Házigazda. Azt mondják, ő.” (*Seholország*, 120. o.)

Ezzel a megnyugvással oldja a halál fájdalmát, így lesz a kötetnek, a komor téma ellenére, pozitív végkicsengése. Így sikerül a halál fájdalmán felülemelkednie a fiúnak is: a könyv azt példázza, hogy a traumák feldolgozhatók írásban, de kell egy harmadik, immanens tényező: a hité.

Búcsú, 2021
(22 x 17 cm, fametszet)